

مهمترین نوآوریهای منطقی خونجی و نقش ابهری در بسط و گسترش آنها

اکبر فایدئی*، مربی گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
کامران قیومزاده**، استادبار گروه فلسفه و منطق دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

چکیده

نقش خونجی و ابهری در تحول و رشد منطق سینوی، در قرن هفتم هجری، انکارناپذیر است. آنها افزون بر بسط و گسترش برخی از نوآوریهای ابن سینا، و جرح و تعدیل در برخی از افکار فخر رازی، از ابتکارات منطقی خاصی برخوردار بوده‌اند. از جمله این ابتکارات میتوان این موارد را بر شمرد: تقسیم قضیه حمله محصوره به چهار نوع حقیقیه مطلقه، خارجیه مطلقه، حقیقیه الموضوع و خارجیه الموضوع؛ افزودن قضیه ذهنیه بر تقسیم ثنایی حمله مسوره به حقیقیه و خارجیه؛ تفکیک عکس نقیض مخالف از عکس نقیض موافق؛ کشف قضیه طبیعی و خارج ساختن آن از مهمله و شخصیه‌انگاری؛ کشف انعکاس سالبه جزئی در خاصتین؛ بحث مستوفی در شرایط و حکم انتاج شکل چهارم در مختلطات و افزودن سه ضرب بر ضروب منتج آن در موجهات مرکبه. در این نوشتار هدف اینست که به تبیین و بررسی موارد مذکور پردازیم.

۱. مقدمه

افضل الدین خونجی منطقدان برجسته قرن هفتم هجری، هرچند تحت تأثیر فخر رازی و شاگردان او مانند زین الدین کشی و افضل الدین بامیانی است اما از جهات بسیاری نوآوریهای سترگی در مقایسه با همه آنها دارد. او در کشف الاسرار خود، ضمن تبیین و یا بچالش کشیدن پاره‌یی از افکار فخر رازی، نوآوریهای مهمی را در منطق سینوی یافته است. اثیرالدین ابهری نیز که یکی از شاگردان برجسته فخر رازی است، در برخی از آثار خود، آرای شبهه به آرای مذکور در کشف الاسرار افضل الدین خونجی را شرح و بسط داده است؛ ولی بیان او بگونه‌یی است که خود را مدیون خونجی نمیداند. راقم این سطور با بررسی آثار منطقی خونجی و ابهری، به موارد متعددی از اندیشه‌های منطقی آن دو دست یافته است که در نوشتار حاضر، به تبیین پاره‌یی از نوآوریهای منطقی آن دو میپردازد:

۲. تقسیم قضیه حمله محصوره به چهار نوع

فخر رازی در شرح خود بر کتاب عیون الحکمه در

(نویسنده مسئول) *Email: faydei@yahoo.com

**Email: Ghayoom_k@yahoo.com

تاریخ تأیید: ۹۵/۳/۲۶

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۱۵

کلیدواژگان

عکس خاصتین
قضیه طبیعی
خونجی
عکس خاصتین
موجهات
ابهری
قضیه ذهنیه